DOBA ZALOŽENÍ ROTUNDY SV. MATĚJE

Přednáškové pásmo Beaty Altior, Františka Běhounka & Marie Kuldové

Projekt finančně podpořila MČ Praha 6

Městská část Praha 6

Beata ALTIOR DOBA ZALOŽENÍ ROTUNDY SV. MATĚJE

ANNO 971** (nongentesimo septuagesimo primo) **GLORIOSA APPARITIO S. MATHIAE APOSTOLI DEI IN LOCO ISTO. ECCE CONTIGIT CHR.** (chronica) **HAJEK FOLIO 87** (octogesimo septimo)**. ECCLESIAM ISTAM ANNO EODEM BOLLESLAUS PIUS LIBERATORI SUO EREXIT

Tento nápis si můžeme přečíst ve štítu kostela sv. Matěje nad sakristií. V posledním slově je ovšem doslovně napsáno „BREXIT“, I proto jsme si ho také všimli, neboť slovo „BREXIT“ nám dnes navozuje něco jiného. Zřejmě došlo k chybě při jeho malování, když z „E“ se stalo „B“. Česky nápis na štítě kostela sv. Matěje znamená toto: *Roku 971 událo se na tomto místě slavné zjevení sv. Matěje, apoštola božího. Tak zaznamenává kronika Hájkova na listě 87. Kostel tento téhož roku Boleslav Zbožný zachránci svému vystavěl.*

Kronikář **Václav Hájek z Libočan** klade založení kostela sv. Matěje do roku **971** – tedy do doby před více než 1000 lety. Pojďme se podívat, jaká to byla doba. Jak na tom v té době bylo u nás křesťanství? Od konce 8. století do slovanské střední Evropy přicházeli misionáři. Převážně to byli kněží z Německa, ale také k nám dorazili misionáři ze vzdálené Británie v rámci iro-skotské misie. Bohoslužebným jazykem byla latina – jinak to ani být nemohlo. Čechy i Morava byly totiž misijním územími, která spravovala biskupství v Řezně a Pasově, jim nadřízený arcibiskup sídlil v Salzburgu. V této době původní křesťanská církev byla doposud jednotná, neboť ještě nedošlo k **velkému schizmatu**, kdy se východní církev oddělila od západní církve. K této události došlo až o století později, roku **1054**. Naše země patřily do okruhu někdejší západořímské říše, jejímž nástupcem se stala říše Východofrancká. Hlavou tohoto západního patriarchátu (církevní správy) byl římský biskup. Jediným zde povoleným bohoslužebným jazykem byla latina. V ostatních čtyřech východních patriarchátech (kam patří Konstantinopol a další oblasti Východořímské říše) byla praxe odlišná a nebylo vůbec neobvyklé, že kromě řečtiny se bohoslužba sloužila i v některém místním jazyce. Z těchto odlišných zkušeností vycházeli rovněž **Cyril a Metoděj**. Když přišli na Velkou Moravu na přelomu roku 863/864 měli už připravené překlady Písma a liturgie do slovanského jazyka.

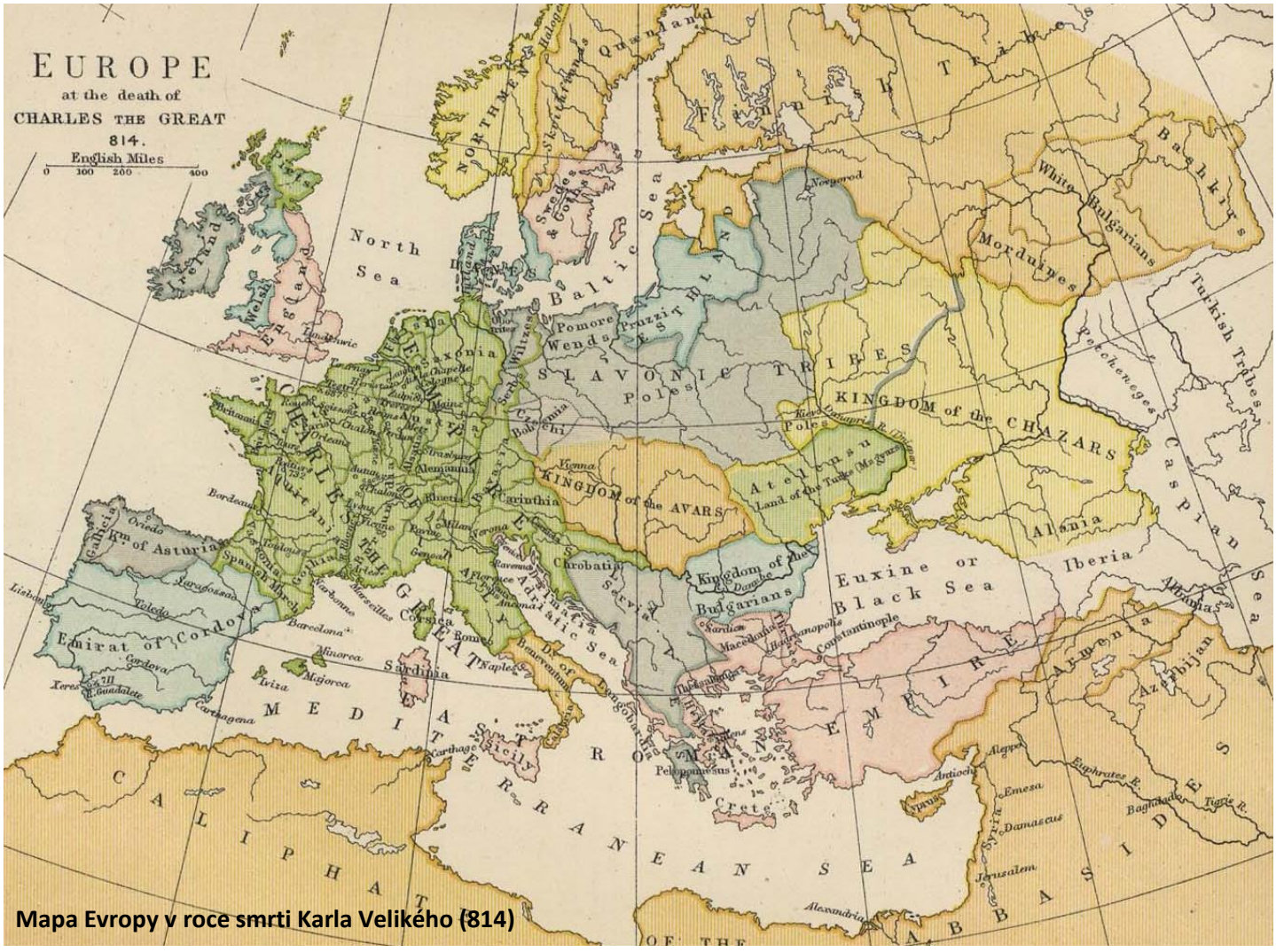

Mapa Evropy v roce smrti Karla Velikého (814)

Ale **zpět do Čech 10. století, kam se klade vznik našeho kostelíka**. Rozkvět a sláva Velké Moravy už pominula, neboť její obyvatelé měli příliš starostí s nomádskými maďarskými nájezdníky. K rozpadu přispěla nejspíš také česká knížata, která se od Velké Moravy odtrhla, a koncem 9. století vytvořila několik mocenských celků. Největšího významu postupně nabýval kmen Čechů v čele s dynastií Přemyslovců, kteří nakonec převzali vládu nad celými Čechami.

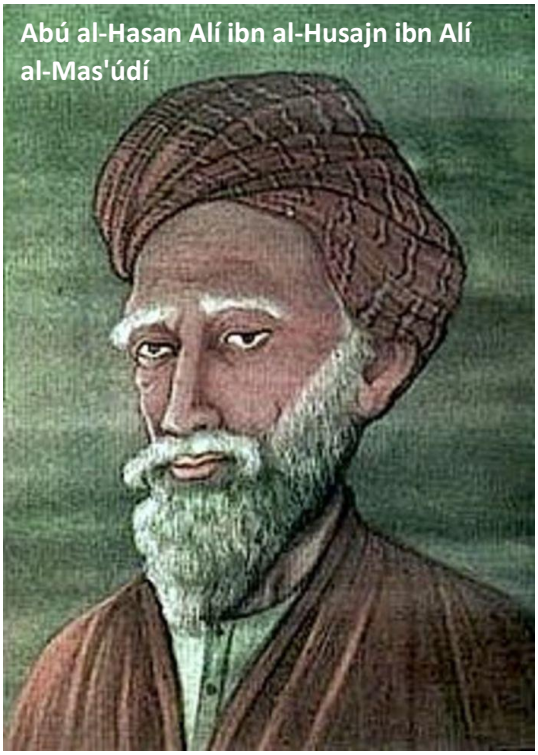
Abú al-Hasan Alí ibn al-Husajn ibn Alí al-Mas'údí

Na důležitosti získala i Praha. Velká Morava byla ve dnech své největší slávy významným obchodním centrem, na němž měl nemalý podíl obchod s otroky. S úpadkem Moravy na počátku 10. stol. se tento velký obchod přesunul do Čech. Rozkvět Prahy zřejmě souvisí i s tím, že právě zde v Praze byl umístěn jeden z největších trhů s otroky v Evropě. Věhlas České země dolehl i do dalekých zemí. Zaujala mě zmínka z arabského světa, kdy **Abú l-Hasan Alí ibn al-Husajn ibn Alí al-Mas'údí** (896 *Bagdád, dnešní Sýrie,* 956 *Egypt*), současník sv. Václava nazývaný „Herodotos Arabů“, zřejmě Prahu navštívil. Ve svém rozsáhlém díle (700stránkové dílo „“Rýžoviště zlata a drahokamové doly“) popsal tehdejší svět tak, jak byl znám Arabům. Naši zemi pojmenovává **Sáchim** (Čechy), s hlavním městem **al-Afragh** (Praha) a vládl zde **kníže Wándžsláv** (Václav). Byl zde tedy pravděpodobně za vlády svatého Václava.

Po několik staletí předcházející jeho době bylo významným centrem blízkým lokalitě kostela sv. Matěje **hradisko Šárka nad Džbánem** s velkolepým opevněním a čilým životem i obchodem. V 10. stol. však zatlačilo jeho význam pražské hradiště a hradiště Šárka nad Džbánem se postupně vylidnilo, neboť kromě rušného obchodu přesídlili z Levého Hradce do Prahy i vládnoucí Přemyslovci, a Pražské hradiště se tak stalo centrem moci a začalo vzkvétat. Hradiště Šárka nad Džbánem i okolní osady tím ztratily na významu a Šárka se vylidňovala, zůstaly jen malé osady a samoty.

Hradisko Šárka nad Džbánem o značné rozloze s dvěma až třemi viditelnými příčnými valy na široké ostrožně kulminuje výspou na Kozákově skále (napravo). Snímek z roku 1949

Denár Karla Lysého (843-877) z hradiště Šárka

Oproti tomu **pražské hradiště** – tedy dnešní **Pražský hrad** – procházelo bouřlivým rozvojem. Na počátku 9. století na jeho územím stály osamocené osady s dřevěnými domy, ale na konci 9. století tam už stál kamenný **kostel Panny Marie**, který nechal postavit **kníže Bořivoj** po svém křtu na Moravě (885). Druhou kamennou stavbou se stal **kostel sv. Jiří**, jehož nejstarší části zbudoval **kníže Vratislav I.**, syn knížete Bořivoje a otec budoucího **sv. Václava** a „bratrovraha“ **Boleslava I.** Do jiřského kostela pak kníže Václav nechal slavně převézt tělo své babičky **Ludmily**, první české světice. Další kamennou stavbou byla **rotunda sv. Víta** – tu nechal postavit kníže Václav. Mezi rotundami to byla úctyhodná stavba, v průměru měla 13 m a přiléhaly k ní 3 nebo 4 apsidy. Naše rotunda u svatého Matěje byla zajisté mnohem skromnější. Kníže Václav zde byl po svém zavraždění v Boleslavi († 932) pohřben a později k němu přibyly i ostatky druhého pražského biskupa, **sv. Vojtěcha** (jeho tělo získal kníže Břetislav při svém tažení do Polska v roce 1039), takže tři čeští světci mučedníci (Ludmila, Václav a Vojtěch) spočinuli na Pražském hradě. Další přestavby rotundy v metropolitní chrám, který by odpovídal velikostí svému významu, pokračovaly v následujících staletích.

Václav se na zemi brání a utíká do kostela. Kněz (asi) před ním zavírá dveře, což popisuje Kristiánova legenda. Iluminace je z Gumpoldovy legendy.

Kníže Boleslav I., který zavraždil svého bratra Václava, si tímto činem vysloužil přízvisko „**Ukrutný**“. Jeho syn Boleslav II. si oproti tomu získal přídomek „**Pobožný**“, což je zmíněno i v průčelí našeho kostela, kde je napsáno „PIUS“, čili „zbožný“. Můžeme si domýšlet, že kníže Boleslav II. možná získal svůj přídomek „Pobožný“ díky tomu, že založil i kostel sv. Matěje. Historická realita nebyla tak černobílá a byla nejspíše mnohem tvrdší, než si lze představit. „Pobožný“ kníže Boleslav II. byl kníže vládnoucí pevnou rukou, dovedl svůj stát k dalšímu povznesení. Proto se nemohl až tolik lišit od svého otce. **Kronikář Kosmas** ho však vychvaluje a staví do protikladu k jeho otci. Píše: *„Kníže Boleslav II., muž nejkřesťanštější, věřící v obecnou církev, (otec sirotků, ochránce vdov, utěšitel zarmoucených,) milostivý přijímatel duchovních a poutníků, kostelů Božích obzvláštní zakladatel“.*

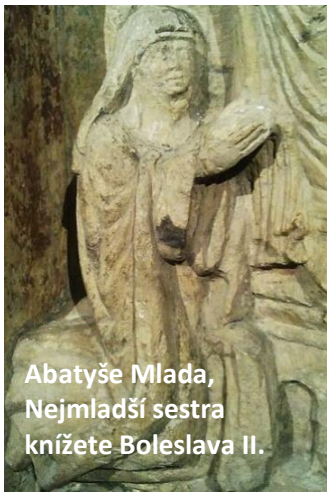

Abatyše Mlada, Nejmladší sestra knížete Boleslava II.

Vedle Boleslava II. je tu ještě jedna výrazná postava, jeho nejmladší sestra **Mlada**. Po svaté Ludmile to byla další významná žena z rodu Přemyslovců. Zhostila se úspěšně choulostivé diplomatické mise – z pověření svého bratra odjela do Říma, aby získala od papeže **Jana XIII.** souhlas ke vzniku pražského biskupství. Uspěla, a navíc obdržela svolení k založení prvního benediktinského kláštera v Čechách při kostele sv. Jiří na Pražském hradě. Byl to ženský klášter a Mlada se stala jeho první abatyší. Její bratr Boleslav II. se pak pustil do stavění, a rozšířil kostel sv. Jiří o další kus, kterým byl zmíněný klášter… Za povšimnutí stojí ještě Kosmova zmínka o vztahu mezi Mladou a Boleslavem. Je povzbudivé číst, že v drsné době, kdy udržení si moci nezřídka vyžadovalo užívání nevybíravých prostředků, kdy ani vraždy nebyly ničím neobvyklým, působí sourozenecká láska Boleslava a Mlady téměř idylicky.

Rajská zahrada benediktinského kláštera sv. Jiří na Pražském hradě

Mlada se tedy z Říma vrátila s písemným povolením ke zřízení biskupství, které papež ovšem jednoznačně ukotvuje do západního, latinského křesťanského okruhu. Píše Boleslavovi: „… *vyvol, … , k tomuto dílu jednoho hodného kněze k libosti celé církve, především v latinském písmě vzdělaného, který by dovedl radlicí slova rozbrázditi úhory srdcí pohanských, pšenici dobrých skutků zasíti a snopy úrody vaší Kristu odvésti...*“

Tímto vyvoleným se stal biskup **Dětmar**, uvádí se, že svého úřadu se ujal mezi léty 973 až 976. Po devíti letech ho vystřídal na biskupském stolci Slavníkovec a budoucí světec Vojtěch.

Sv. Vojtěch žádá knížete Boleslava II., aby nebyli do otroctví prodáváni křesťanští zajatci. (Vrata katedrály v Hnězdně)

Založením pražského biskupství se Boleslavovi podařilo dosáhnout toho, o čem snil už **kníže Rostislav** na Velké Moravě a co ho vedlo k povolaní slovanských věrozvěstů – totiž vymanění svého území ze závislosti na německých biskupech. V Čechách tedy vznikla samostatná církevní správa nezávislá na biskupství v **Řezně** (jak tomu bylo až doposud), byť byla nadále podřízena arcibiskupovi ve vzdálenější německé **Mohuči**.

Románské základy benediktinského kláštera sv. Jiří na Pražském hradě

Knížeti Boleslavovi II. „Pobožnému“ se krom jiného připisuje založení asi dvaceti kostelů. Kostel sv. Matěje není jmenovitě zmíněn a historická spolehlivost Hájkovi kroniky není příliš vysoká. Přesto nás může Hájkova legenda o knížeti Boleslavovi II., kterého zde napadl medvěd, jeho zachránci sv. Matějovi a vyjádření knížecí vděčnosti tím, že dal tomuto světci postavit kamenný svatostánek, inspirovat i o více jak tisíc let později.

Kníže Boleslav II. ve Znojemské rotundě

Tolik alespoň stručný dotek nejstarších dějin spojených s kostelem sv. Matěje. Zdaleka nebylo možné vyčerpat všechna zajímavá témata, proto se v našich dalších pořadech vzdálenější historii v souvislosti s kostelem sv. Matěje budeme věnovat i nadále.

Tento kulturně-vzdělávací program finančně podpořila MČ Praha 6

Městská část Praha 6

František **BĚHOUNEK** ZAKLÁDÁNÍ PRVNÍCH KOSTELŮ

Rád bych se zmínil o tom, jak to probíhalo, když se v nejstarších dobách zakládaly v Čechách kostely. Na našem území v té době bylo vedle sebe křesťanství a pohanství a mezi nimi byl veliký rozdíl. **Pohanské obřady probíhaly v plenéru** tedy ve volné přírodě. Pohané zde měli umístěné své modly, stromy, prameny a další věci, ke kterým se modlili a které uctívali. Oproti tomu **křesťané měli všechno umístěno uvnitř – v arše**. Katakomby, ve kterých se první pokřtění křesťané scházeli, byly uzavřenými prostorami a v nich probíhaly jejich rituály. Proto, **pokud mělo vzniknout křesťanské společenství, jeho hlavním symbolem byl kostel**. Pohané měli různé sochy jako modly. Naopak v původním křesťanském společenství žádné takové modly nesměly být, aby se od pohanských rituálů odlišilo.

V roce **1578** byl v Římě na **Via Salaria** náhodně objeven vchod do římských katamkomb.

Římským křesťanům třetího století bylo **zakázáno pohřbívat své mrtvé na hřbitovech**. Místo toho museli používat katakomby určené především chudším Římanům.

Východofranský král Ludvík II. Němec

Slované žádné písmo neměli, a tak zápisů o této době je málo. Zejména o našich Čechách není prakticky vůbec nic. Zmínky jsou pouze ve **Fuldských letopisech** a kronikách dalších oblastí, které se dostaly do konfliktu s Čechy, a tyto konflikty v nich byly zapsány. Alespoň nějaké zprávy ze světa o Čechách tedy jsou. Ví se, že na tomto území bylo roku **845 prvních čtrnáct vladařů pokřtěno**, ale není známo kde. Fuldské letopisy se o místě nezmiňují. Neuvádějí ani, jestli tak bylo za přítomnosti východofranckého krále **Ludvíka II. Němce**, který musel udělit svolení. Nejasné informace jsou také o tom, který biskup je křtil. Je zřejmé, že když už byli **Boemani** pokřtěni, musely v Čechách na počátku devátého století probíhat **misie**.

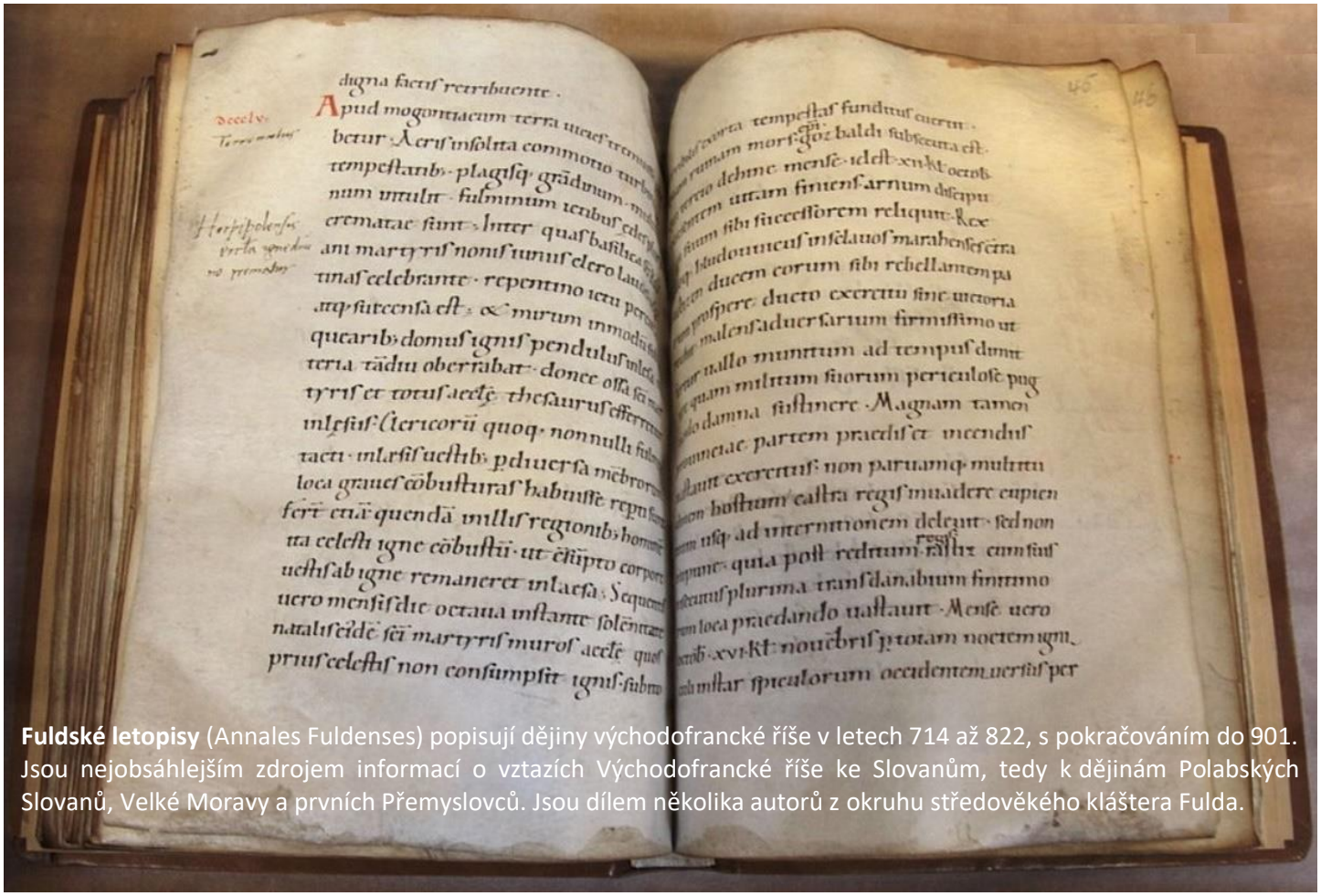

Fuldské letopisy (Annales Fuldenses) popisují dějiny východofranské říše v letech 714 až 822, s pokračováním do 901. Jsou nejobsáhlejším zdrojem informací o vztazích Východofranské říše ke Slovanům, tedy k dějinám Polabských Slovanů, Velké Moravy a prvních Přemyslovců. Jsou dílem několika autorů z okruhu středověkého kláštera Fulda.

Tyto misie sem přišly z Řezna, neboť **Čechy tehdy patřily pod Řezno, zatímco Morava pod Pasov**, což byl velký rozdíl. Každý biskup měl vlastní pravomoc a nenechal si na ni sáhnout. Proto nastaly i jejich konflikty s **Cyrilem a Metodějem**, neboť ti jim do jejich pravomocí vstoupili. A to navzdory tomu, že jejich misie byla schválena papežem. Důvodem, proč tito věrozvěsti přišli na naše území, byla potřeba knížete **Rostislava** rychle získat kněze.

Sv. Wolfgang (924–994) se stal v r. 973 Biskupem v Řezně.

S císařem **Otou I.** a českým knížetem **Boleslavem II. Pobožným** dojednal a následně ustanovil **pražské biskupství**. Němcům, kterým se jeho krok nelíbil, řekl, že rád sebe i co má obětuje za posílení církve v Čechách.

Cyril & **Metoděj**
(nástěnná malbě v Trojanském klášteře Bulharsku)

Cyril s Metodějem nepřinesli na Moravu žádnou slovanskou liturgii, což byla domněnka, která měla Čechy a Slováky spojovat a dnes už není zapotřebí dále ji propagovat. Bratři pouze rychle vyškolili své kněze. Protože lidé na Moravě byli nevzdělaní a neměli žádné písmo, tak jim věrozvěsti rychle udělali pro jejich jazyk písmo – **hlaholici** – a vyučili je v něm. Dalším problémem bylo, že nové kněze nebylo možné vysvětit, neboť tito budoucí kněží neuměli ani latinu ani řečtinu. Kvůli tomu se Cyril s Metodějem museli vrátit do Říma, aby se zeptali papeže, jestli mohou tyto sotva vyučené „rychlokvašky" vysvětit. Papež jim svoje svolení dal, ale pouze jako provizórium s tím, že až se situace zkonsoliduje, tak vše bude opět probíhat v latině. Dále sem přinesli **svatopetrský rituál**. **Žádná liturgie Jana Zlatoústého na Moravě nefungovala**. Byl to tudíž normální západní ritus, ve kterém vyučili své žáky. Museli je naučit písmo, teologii, mešní způsoby… Bylo tolik věcí, které museli za takovou krátkou chvilku stihnout. Cyril se už na Moravu vrátit nechtěl a zanedlouho zemřel. Nechtěl se vrátit zpět proto, že viděl, že tento úkol je v primitivní společnosti, jaká tehdy na **Moravě** panovala, nemožné splnit.

Ví se, že Velká Morava byla otrokářský stát, a že **Mojmírovci** žili z prodeje otroků. Nakonec Mojmírovci padli pod útokem Maďarů. Ne, že by Maďaři vpadli na Moravu sami od sebe. Pozvali si je zřejmě ostatní moravské kmeny, protože došlo k pro nás neznámému konfliktu mezi Mojmírovci a ostatními velkoknížaty, jejichž jména bohužel vůbec neznáme.

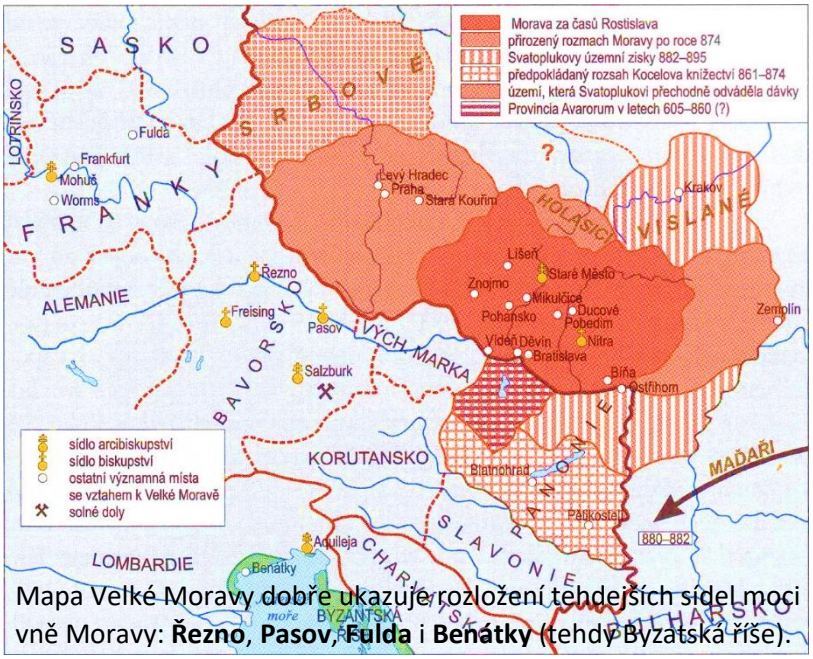

Mapa Velké Moravy dobře ukazuje rozložení tehdejších sídel moci vně Moravy: **Řezno**, **Pasov**, **Fulda** i **Benátky** (tehdy Byzatská říše).

Maďarští nájezdníci úzce spolupracovali **s Byzantskou říší**, neboť měli **Araby** coby stejného nepřítele. Byzanci oslabení Franků vyhovovalo. Velká Morava měla v té době blíž k Francké říši, s níž obchodovala. **Italská fres** **ka staromaďarského válečníka.**

Jinak tomu je v Čechách, kde – na rozdíl od Moravy – jsou některé další kmeny známy. Ostatní moravské kmeny se tedy Mojmírovců díky Maďarům zbavily. Ovšem Velkomoravská říše s koncem vlády Mojmírovců neskončila a pokračovala dál. Jména jako Mojmír jsou totiž dále uváděna na různých franckých dvorech po další nejméně dvě generace. A i potom rod Mojmírovců přežíval ve Francké říši dále. Jenom nesměli na území Moravy.

Sv. Vojtěch studoval v Magdeburgu a potom se stal pomocníkem prvního českého biskupa **Dětmara**. Po jeho smrti se **stal 19. února 1982 druhým pražským biskupem**. Jeho volby na Levém Hradci se zúčastnil i **Boleslav II.** Jako biskup se snažil **vymýtit obchod s otroky**, mnohoženství a alkoholismus. **V r. 988 znechuceně odešel** se svým bratrem Radimem k papeži **Janu XV.** do Říma. **Boleslav II. Pobožný** za ním vyslal poselstvo, aby ho přemluvili k cestě zpět. Vojtěch, který mezitím vstoupil do benediktinského kláštera, knížeti vyhověl a s sebou do Čech si přivedl řadu italských mnichů. Pro ně **dal založit v roce 993 benediktinský klášter na Strahově**. V roce 994 odešel znovu a po vyvraždění svého rodu roku 995 se rozhodl již nevrátit. Nakonec se vydal do Polska ke knížeti **Boleslavu Chrabrému** a odtud na **misie k pobaltským Prusům**. **23. dubna 997 byl na jednom z pro pohany posvátných míst chycen jeho ochránci a rituálně zavražděn**.

Sv. Jimram z Řezna (†652)

Sv. Jimram byl misijní biskup franckého původu, jež hlásal evangelium na území dnešního Bavorska a tam byl též zavražděn. Byl uctíván v Čechách, neboť on i Čechy spadaly pod biskupství v Řezně. Mělo se za to, že sv. Václav chtěl původně svoji rotundu zasvětit právě sv. Jimramovi. Jako český patron je sv. Jimram vzýván v jedné homilii tzv. **Opatovického homiliáře** pocházejícího z 11. století Jeho jméno bylo oblíbeno v českých šlechtických rodech a je spojeno i s názvem obce Jimramovice.

Výdělek z otrokářství nesl velké peníze. Proto, když pak obchodování s otroky na Moravě skončilo, převzali jej Přemyslovci. Kolem Velké Moravy už byl lid „vykután“ a bylo ho málo. Přemyslovci se museli poohlédnout jinde. Nakonec **Boleslav** dospěl až do **Litvy**, kde chytali mladé dívky a chlapce mezi patnácti až třiceti lety. Přes Prahu je potom „lifrovali“ do Benátek, odkud putovali do východních zemí. Byl to velice výhodný **směnný obchod**. Ovšem ve srovnání se západními vladaři byli Přemyslovci chudáci. Jejich první generace toho moc neměly. Výměnným obchodem získali maximálně zbraně a nějaké výrobky jako například nádoby. To moc velké bohatství nebylo. Teprve až když **lidé objevili zlaté písky v Orlických horách** a **stříbro v Jihlavě a Kutné Hoře**, tak šly Čechy nahoru. Za posledních Přemyslovců jsme se pak stali **hegemony Evropy**. S **Václavem II.** toto období de facto končilo, neboť **Václav III.** měl na vše jenom jeden rok, než byl zavražděn. Po něm přišli **Lucemburkové** a život šel dál. Vraťme se ke vzniku kostelů a liturgických středisek. Když byl někdo pokřtěn, **obě dvě strany křtu se tím zavazovaly k povinnosti**. Protože pokřtěný člověk musel dál křesťansky žít, museli se s oněmi čtrnácti pokřtěnými vládci vrátit do jejich domovů i kněží a pokřtění vládci těmto kněžím nabídnout místo, kde se bude jejich činnost odehrávat.

Tehdy na našem území vůbec nebyla kamenná architektura. Ta se nacházela až za hranicí „**limes romanæ**“, kde byla vrcholná architektura související s římským světem. Naproti tomu barbaři stavěli pouze ze dřeva. Tady nebyly vůbec žádné kamenné stavby, a proto s nimi nebyly žádné zkušenosti. Když sem zmínění kněží doprovázející pokřtěné vládce přišli, musely jim být rychle postaveny dřevěné kostely. První místní křesťané se tudíž scházeli ve stavbách ze dřeva, které měly obdélníkový nebo čtvercový půdorys.

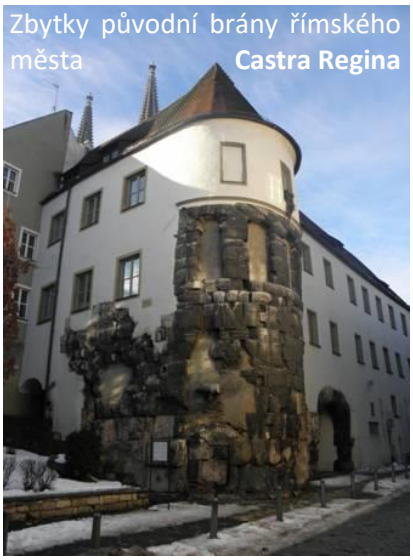
Zbytky původní brány římského města **Castra Regina**

Castra Regina, dnes Řezno (něm. Regensburg), leželo na hranici **limes Romanus** oddělující Římskou říši od barbarských území včetně toho našeho. (Model výstavby jeho brány)

I potom, co **v roce 476 skončila Západořímská říše**, když **Odoaker sesadil posledního římského císaře Romula Augusta**, pokračoval tento stav a přetrvával ještě v devátém a desátém století. Když sem v devátém století přišli zmínění kněží s pokřtěnými vladaři, byly postaveny tyto první dřevěné kostely. Nic přesnějšího se těchto kostelích neví, ani to kde tyto stavby stály, neboť nic o nich nebylo zapsáno. Místní lidé neuměli psát a francké písaře nezajímalo, co se dělo v barbarských zemích.

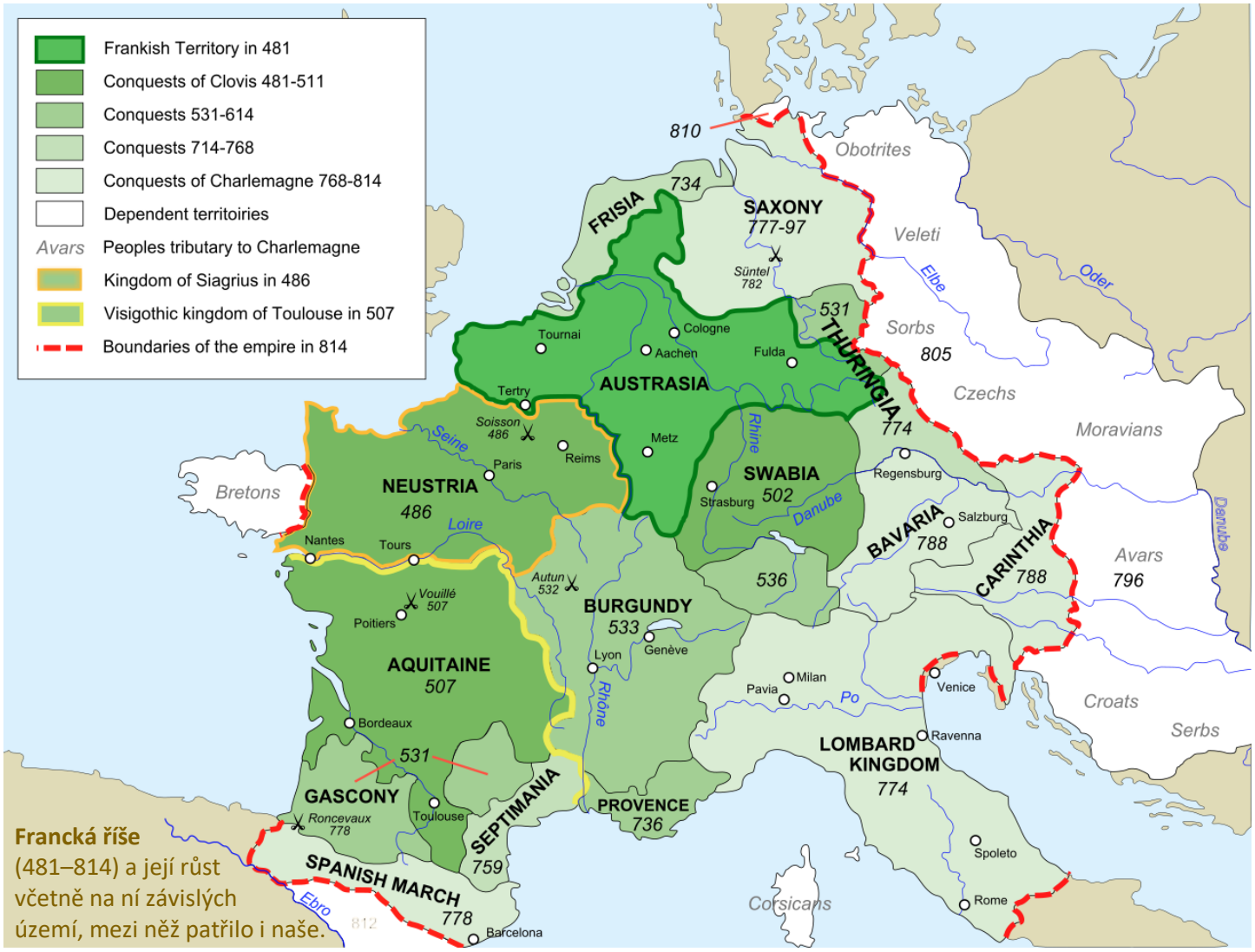

Francká říše (481–814) a její růst včetně na ní závislých území, mezi něž patřilo i naše.

Jak jsem už uvedl, první stavby, ve kterých se křesťané scházeli, musely být dřevěné. Když **Bořivoj**, první doložený vládce v Praze, postavil **kostel Panny Marie na Pražském hradě**, anebo když **Spytihněv** a následně **Vratislav** začali stavět **Jiřský klášter**, nevíme, zda byly jejich stavby celé z kamene. Kamenné možná byly jenom jejich základy, vrchní stavba byla ještě dřevěná, a teprve potom byla ta krásná, nám známá architektura, dostavěna z kamene. Určitě se nejedná o stavbu původní, ale postupně dostavěnou.

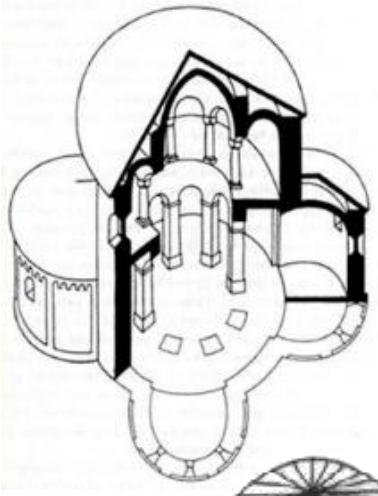

Když potom **Václav roku 926 začal stavět rotundu svatého Víta**, je jasné, že už se jednalo o kamennou stavbu. Rotunda byla natolik úžasné dílo, že nemohla vzniknout v místních podmínkách. Museli sem kvůli ní přijít odborníci buď z Francké říše nebo z jihu Itálie, kteří ji byli schopni postavit. Rotunda měla ve vnitřním průměru přibližně čtrnáct metrů a dvacet pět centimetrů. **Rotunda byla rozčleněna na hlavní střed a ochoz okolo. Měla dvojdílnou střechu, která nad středem rotundy byla vyšší. Střecha navíc měla lucernu.** Jednalo se o noblesní dílo, které v té době muselo každého ohromovat. Bylo jasné, že šlo o dílo zahraničních architektů. Stavba rotundy svatého Víta vládnoucí dynastii vyčerpala a dalších osmdesát let se nic nepostavilo.

Svatý Vít (lat. **St. Vitus**, okolo 297–304) Dle legendy byl jako dítě spolu se svými křesťanskými vychovateli umučen na příkaz císaře Diokleciána.

Kultem sv. Víta byl na slovanských územích nahrazován pohanský kult pohanského boha **Svantovíta**. Kult sv. Víta přinesl do Čech pravděpod. sv. Ivan z němec. opatství Corvey. Z něj dal roku 1355 císař Karel IV. přenést hlavu sv. Víta do svatovítské katedrály.

Původní představa Vzhledu rotundy sv. Víta podle J. Cibulky (1934)

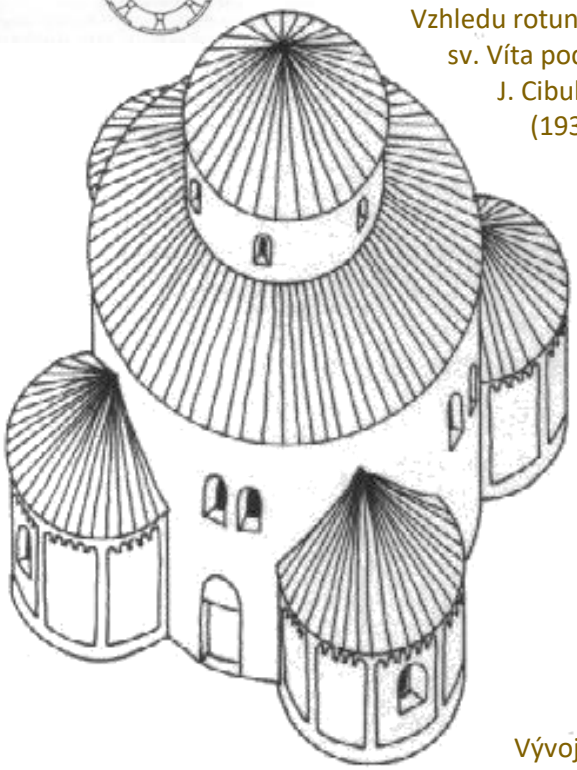

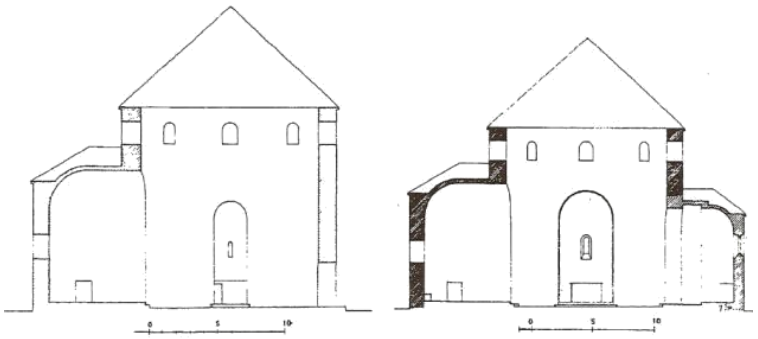

Vývoj rotundy podle J. Pošmourného (1971)

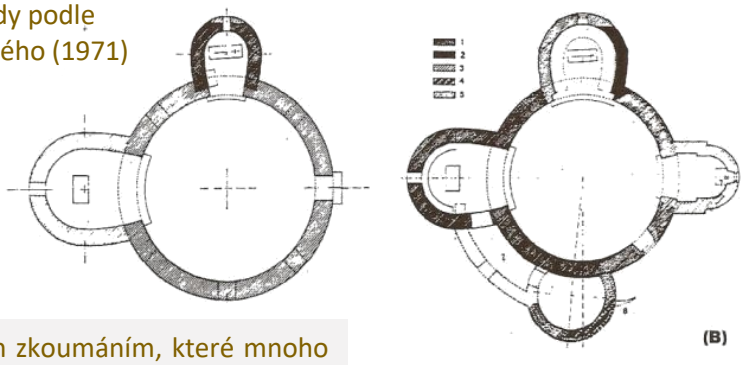

Když později přišel **Boleslav Zbožný** a tady nad Šárkou něco postavil, tak ono to nebylo takové, jak se v legendě píše, že ho zachránil svatý Matěj a kníže mu z vděčnosti postavil kostelík. Na zakládání kostelů je **kanonické právo**. Kníže mohl pouze vznést požadavek ke svému biskupovi, který jej musel schválit.

Rotunda sv. Víta prošla v posledních letech detailním zkoumáním, které mnoho domněnek a závěrů předchozích badatelů vyvrátilo či zařadilo do jiného kontextu. Rotunda byla starší (z dob Bořivoje I.) a radikálně přestavovaná (za Boleslava II.) V přednášce popisovaný stav rotundy vychází z původních nerevidovaných zdrojů.

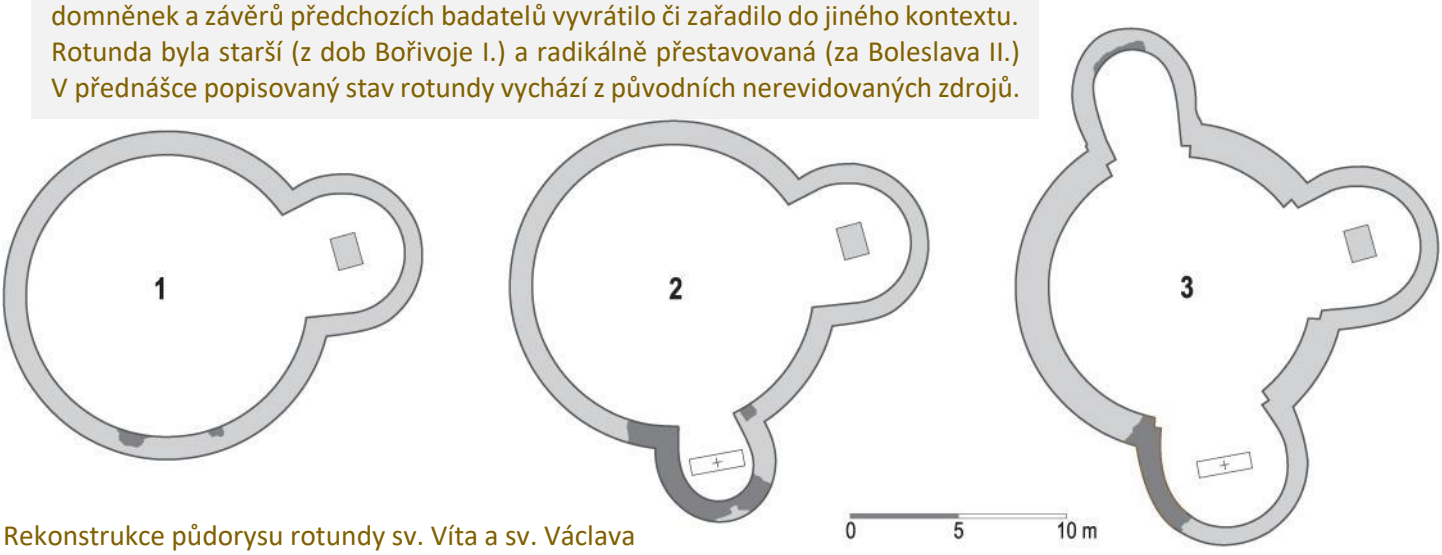

Rekonstrukce půdorysu rotundy sv. Víta a sv. Václava

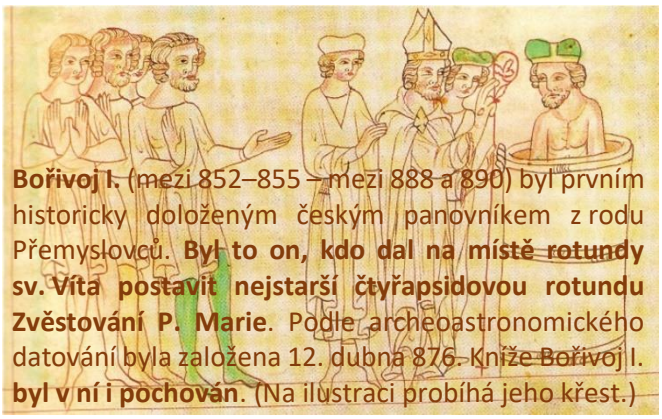

Bořivoj I. (mezi 852–855 – mezi 888 a 890) byl prvním historicky doloženým českým panovníkem z rodu Přemyslovců. **Byl to on, kdo dal na místě rotundy sv. Víta postavit nejstarší čtyřapsidovou rotundu Zvěstování P. Marie**. Podle archeoastronomického datování byla založena 12. dubna 876. Kníže Bořivoj I. **byl v ní i pochován**. (Na ilustraci probíhá jeho křest.)

Když se staví ze dřeva, tak z něj nejde udělat kruh. Dřevěná stavba vždycky musí mít rohy. Buď je to čtverec nebo obdélník. Když je to kámen, lépe se staví kruhový tvar než obdélníkový. Druhá vrstva, která na místě vznikla, mohla být už rotunda, ale velice jednoduchá. **Když se staví rotunda, udělá se nejdříve kruh, který se opíše zlatým kolíkem na motouzu**. Důležité jsou také poloměry, neboť všechno se staví podle **zlatého řezu**. Do čtverce se opíše kružnice a podle toho, kolik na je prostředků, tak nákladný se postaví střed.

V rotundě je hlavní centrum, které je nejdůležitější. Potom je obvod sloupů a za ním je ochoz, což už je podřadná věc. Když se jednalo o rotundu svatého Víta na Pražském hradě, kterou užívala panovnická rodina, tak nahoře byla pro ni tribuna, aby neseděla mezi obyčejným lidem. Na druhé straně tribuny byli muzikanti. Muzika se tak snášela z nebes – odkud odjinud? Je to stejné, jako i dnes, kdy zní z kůru.

Je několik možností, jak stavba kostela probíhala. My to přesně nevíme, nicméně zde určitě – stejně jako na každém místě – nejdříve vznikl kostelík dřevěný. Bylo tomu tak proto, že **nejen stavba, ale i následný provoz kostela byly finančně náročné** a Přemyslovci na to neměli. Muselo se nejdříve vyzkoušet, jestli kostel bude finančně fungovat. Jestli bude dostatek peněz od vesničanů, kteří ke kostelu patřili. Zvládnou výnosy ze vsí zaplatit vůbec provoz, který byl hrozně drahý? Nakoupit a mít všechny ty potřeby, bohoslužebné náčiní a vybavení. Nejdříve tudíž byla zkouška a pak, když se vše osvědčilo, tak se přešlo do druhé fáze, kdy se postavilo už něco hmotnějšího. Zde byl určitě původní kostelík dřevěný. Teprve následně tu mohla vzniknout rotunda.

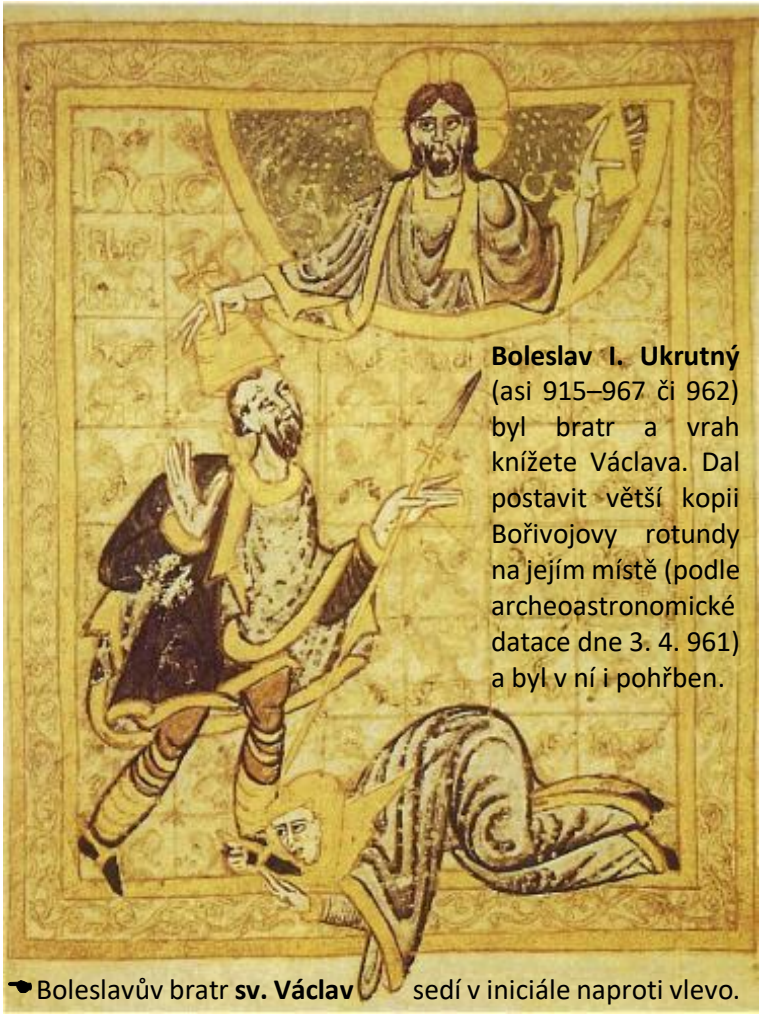

Boleslav I. Ukrutný (asi 915–967 či 962) byl bratr a vrah knížete Václava. Dal postavit větší kopii Bořivojovy rotundy na jejím místě (podle archeoastronomické datace dne 3. 4. 961) a byl v ní i pohřben.

Boleslavův bratr **sv. Václav** sedí v iniciále naproti vlevo.

Jedná se o tentýž princip. **Ve středu rotundy bylo hlavní, nejčestnější místo, v němž neseděli všichni. Seděli v něm ministranti, kněží nebo vyvolená šlechta. Na východě byla apsida, neboť při mši se hledí směrem k Palestině.** Jedná se o zásadní věc. Kostel je vždy orientován k východu. Není-li to možné, tak na jih, kde vrcholí slunce. Hlavní oltář v kostele je vždy postaven k východní části. Ženy a obecný lid seděli až po obvodu v ochozu. Takto vypadalo rozmístění v panovnické rotundě. I když byla rotunda jednoduchá, přesto v ní bylo vymezeno, kde má kdo sedět: kde panovník, kde biskup, kde ostatní lidé, kde šlechta a kde byli muzikanti. Po obvodu seděly ženy. Naše starší generace si ještě pamatuje, že existovaly lavice, kde seděly ženy a kde muži. Všechno bylo děleno. Byla skříň, kterou měl můj děda, a byla skříň, kterou měla moje babička. A do toho si nechodili. Každý měl svoje. Měl ji zamčenou. Všechno bylo dělené a ve všem byl pořádek.

Pokud zde vznikla rotunda, zřejmě byla jednoduššího typu. Určitě by neměla lucernu, protože ta byla nákladnou věcí, neboť do ní se zavěšoval zvon. Na to asi takový malý okrsek neměl dost peněz. Když se zvětšil počet věřících, tak se k rotundě přistavěla loď. Já se domnívám, že se při přestavbě rotunda zbourala a místo ní byl postaven kůr. Rotundu rozebrali, protože nebyla v dobrém stavu. Je možné, že v ní byly statické poruchy, neboť jinak by tu byla loď i rotunda. Tolik k tomuto místu. Asi už se víc nezjistí, jak vznikalo.

Sv. Evaristus († 107) byl pátým římským biskupem čili papežem.

Ještě k liturgii. **Liturgie se vyvíjela ve třech fázích.** První fáze byla od vzniku křesťanství do šestého století. Každá oblast k ní přistupovala různým způsobem. Od šestého století asi do třináctého století bylo v pravomoci biskupů, aby si pro svou oblast stanovil způsob provedení liturgie. Teprve ve čtrnáctém století se otázka liturgie dostává do rukou papežů. Biskupové se totiž nemohli na koncilech shodnout, a tak rozhodování přenesli na papeže. Ten o liturgii rozhoduje dodnes.

Sv. Hyginus († 107) byl devátým římským biskupem. Zemřel při pronásledování křesťanů za císaře **Antonina Pia**. (138–161)

Podle tradice se zpřesnil hierarchii duchovenstva i obce, **ustanovil při křtu přítomnost kmotra** a nařídil, aby všechny kostely byly řádně vysvěceny.

V devátém, desátém a jedenáctém století každá mše začínala litanií. Teprve po ní pokračovala mše. My vám dnes zazpíváme **karolinskou litanii**, která má být z doby **Karla Velikého**. Litanie je rozdělena do čtyř částí – do čtyř obřadů. Karolinská litanie byla hlavní součástí po způsobu druhé – středověké – fáze, ve které se modlí nejprve k papeži, potom k arcibiskupu, k biskupům, a nakonec i k magistrátu. Je to proto, aby si věří stále připomínali sekvenci hodností, které mají ctít. **Litanie tedy sloužila k tomu, aby si věřící připomínali sukcesi** (jinak řečeno nástupnickou posloupnost papežů). V otázce sukcese není posloupnost prvních čtrnácti papežů historicky prokázána, ale některá jména prvních papežů jsou doložena jejich skutky. Například v případě v pořadí pátého papeže **Evarista** se ví, že vydal buly k zakládání kostelů. Hlavní bulu v této věci pak vydal papež **Hyginus**, který byl v pořadí devátým. **Ve svém dekretu stanovil, jak se mají kostely zakládat**.

Sv. Wolfgang, tč. biskup ve franckém Řezně (dnešním německém Regensburgu) založil při svém biskupství v roce 975 katedrální školu s chórem. Tito „**Katedrální vrabci**“ (Regensburger Domspatzen) je chlapeckým a mužským sborem, který je nejstarším stále fungujícím tělesem tohoto typu na světě.

Přednášku zpracoval & doplnil **Jiří Altior** diplomovaný technik ChamberOfTea.com

Přednášku / projekt finančně podpořila Městská část Praha 6

Marie KULDOVÁ PAMÁTKY NA ROTUNDU SV. MATĚJE

V roce 2021, dá-li Pán Bůh, **oslavíme 250 let existence tohoto konkrétního kostelíka**. Čili, je to takový mladý kostel z hlediska věčnosti. Jde o **pozdně barokní kostel**, který byl již svěcen jako farní. V době svého založení, kdy byl rotundou, byl sv. Matěj farním kostelem, což znamená, že u něj sídlil stálý duchovní správce – farář. **U kostela byla zřejmě fara**. Znakem farního kostela je například přítomnost křtitelnice a možnost křtít. Při farním kostele se vedou matriky. Při farním kostele je větší pořádek.

Krocínova kašna (stála od roku 1591 na Staroměstkém náměstí) byla zhotovena ze **sliveneckého mramoru**. Kašna, zvaná **Staropražská**, byla největší kašnou, jaká kdy byla vybudována na našem území. Nesla jméno slavného primátora z let 1584-1605 **Václava** (Šafránka) **Krocína staršího z Drahobejle**, jehož přízvisko je z latinského **crocus** Krocín neboli šafrán. Kašna byla zbořena v roce 1862, a její fragmenty jsou uloženy od r. 1910 v Národním muzeu (konkr. v jeho lapidáriu) zakreselní je od **Viléma Kandlera** z roku **1862**. Toto

Kdo do tohoto kostela chodil? Kdo zde sídlil? V proměně několika staletí se toto měnilo. **Farář je zde doložen již na počátku patnáctého století.** Byla to doba, kdy ve vzduchu bylo cítit husitství, během něhož kostel sv. Matěje přestal být katolickým a na určitou dobu **se stal protestantským**.

Náhrobek Tycha de Brahe ze sliveneckého mramoru

Víme, že do tohoto kostela mířily zástupy poutníků, jak je doloženo například roku **1595**, kdy je sem doložená **první svatomatějská pouť**. Později, v sedmnáctém století byl tento kostel onou rotundou. Neví se přesně, kdy byl k **rotundě** přistaven přístavek. Ač mělo baroko mnoho předpisů, ne vždy se dodržovaly. Tak se mohlo stát, že presbytář by mohl být v přístavku a dnešní loď kostela by mohla být postavena na základech původní rotundy. Takže nyní můžeme sedět v poněkud stísněnějším prostoru rotundy a za námi mohl být presbytář.

Snímek Krocínovy kašny z roku 1860.

Jsou zde celkem **tři předměty**, které jsou starší, než soudobý kostel vystavěný v roce 1771. Tím nejstarším předmětem je **mramorová kropenka ze sliveneckého mramoru**. Na kropence je vyrytý letopočet **1658**, čili letos slavíme třistašedesátileté výročí naší kropenky.

O těžbě mramoru ve Slivenci se píše již od roku 1160 a to u příležitosti výstavby Juditina mostu.

Slivenecký lom zvaný **„Cikánka“** je druhé **nejdéle těžené ložisko** této suroviny na světě, po italské Carraře. Od roku 1988 je **Národní přírodní památkou**. Nachází se v katastru obce Radotín (Praha 5).

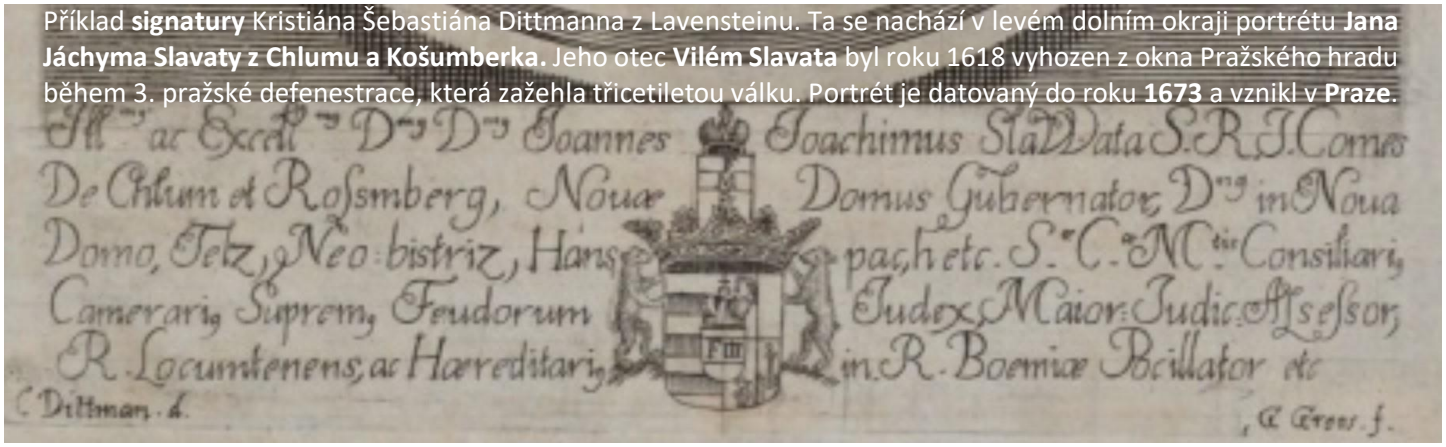

Příklad **signatury** Kristiána Šebastiána Dittmanna z Lavensteinu. Ta se nachází v levém dolním okraji portrétu **Jana Jáchyma Slavaty z Chlumu a Košumberka.** Jeho otec **Vilém Slavata** byl roku 1618 vyhozen z okna Pražského hradu během 3. pražské defenestrace, která zažehla třicetiletou válku. Portrét je datovaný do roku **1673** a vznikl v **Praze**.

Další je zásadní věc, na kterou se vždycky díváme. Je to oltářní obraz z roku 1699 od **Kristiána Šebastiána Dittmanna**. Malíř pocházející z Krupky u Teplic, což je na severu Čech, se narodil roku 1639 a zemřel na svatého Štěpána roku 1701.

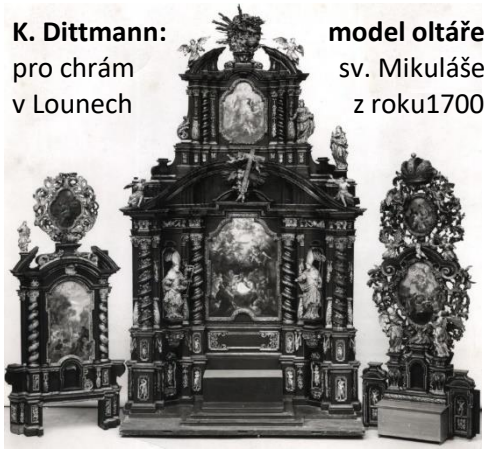

K. Dittmann: pro chrám v Lounech **model oltáře** sv. Mikuláše z roku1700

Byl portrétista a šikovný malíř. Zpívali jsme zde píseň ke svatému Prokopu a tento světec nás s ním spojuje. Kostel Všech svatých na Pražském hradě nese na svých vnitřních zdech svatoprokopský cyklus, který se skládá ze třinácti obrazů namalovaných právě tímto malířem. Ten stejný malíř svůj další obraz určený pro oltář našeho kostela svatého Matěje tomuto kostelu dva roky před svou smrtí daroval. Nevíme, proč tomu tak bylo. Asi měl k našemu kostelu zvláštní vztah. Jeho motiv neznáme, ale třeba se jej jednou dozvíme.

Kristián Šebastián Dittmann z Lavensteinu
SMRT SVATÉHO PROKOPA
Kostel Všech svatých na Pražském hradě

Kostel Všech svatých na Pražském hradě je vyzdoben cyklem 13 obrazů přibližujících život někdejšího sázavského opata **sv. Prokopa**. Cyklus namaloval Kristian Šebastian Dittmann z Lavensteinu mezi lety 1668–1669. Díky realizaci této zakázky se zřejmě stal v roce 1672 „členem staroměstského pořádku malířského a důstojníkem městské setniny“.

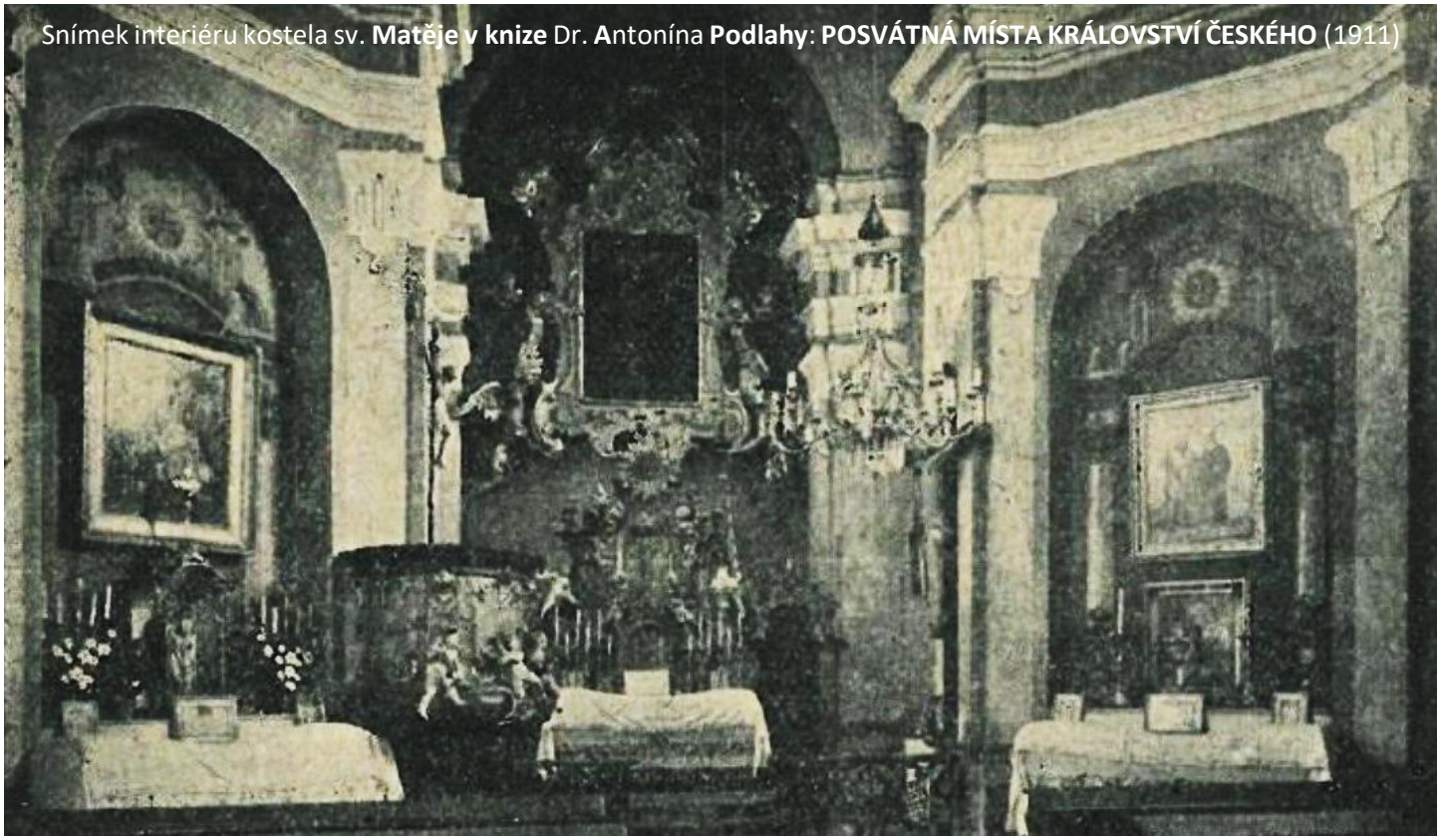

Snímek interiéru kostela sv. **Matěje v knize** Dr. **A**ntonína **Podlahy**: **POSVÁTNÁ MÍSTA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO** (1911)

Další třetí předmět, který pochází z původního kostela, dokládá, že kostel v té době žil a byl využíván. Jedná se o **svatostánek** pocházející z doby kolem roku **1740**. Svatostánek je středobodem katolického kostela. Zde je součástí rokokového oltáře, tedy byl zhotoven již pro nový kostel. Jenom samotný obraz byl přenesený ze starého kostela. **Původní svatostánek** nyní není vidět, neboť **se nachází na pravé boční zdi presbytáře**.

V sedmnáctém a osmnáctém století místní situace vypadala tak, že se **v okolí kostela nacházely viniční usedlosti**. Byly to rozlehlé samoty, u kterých stály dřevěné, dnes již nezachované domečky, jež sloužily lidem, kteří pracovali na viničních usedlostech. **Obyvatelstvo se tu vyskytovalo všelijak**, v různých počtech. Skutečnost, že tu bylo někdy méně, jindy více obyvatel, se zapsala do dějin kostela, neboť v časech, kdy byl kostel bez faráře (a tudíž byl méně hlídán), **byl často vykrádán**. Víme to proto, že jednotlivé krádeže jsou doloženy.

Mědirytina Prahy z roku 1740, tedy z roku, ze kterého je původní svatostánek kostel kostela sv. Matěje v Šárce.

Portrét **Marie Terezie** (1717–1780) z roku **1770**.

V dobách stržení staré rotundy a vystavění nového kostela sv. Matěje vládla v Čechách Marie Terezie. V roce **1754** vyhlásila **zákaz používání trompet a tympánů při chrámové hudbě**. Zákaz vydržel 13 let. V roce **1756** nařídila **zavést při mši zpěv lidu**, což se často dělo i před tím, ale nařízení vedlo většímu uplatnění národního jazyka při bohoslužbě. Později, roku **1773**, výnosem uložila krajskému úředníkovi prošetřit „nešvar četných posvícení, kdy se tolik hoduje, že mnohý sedlák Již v prosinci doma chleba má. Její milost chce neplechu tu zameziti.“

I když byl **29. září roku 1771 nový kostel posvěcen**, slaví se zde tzv. „**josefínské posvícení**“. Tento nový kostel se již mohl pyšnit farou, která zřejmě stávala na místě dnešní hospody „**Na staré faře**“. Současná fara je až z konce devatenáctého století.

Původní fara ke kostelu sv. Matěje byla postavena v roce 1770. Její výstavba přímo souvisela se znovuvystavěním kostela sv. Matěje k **osmistému výročí jeho založení**.

Do té doby byla na území dnešní farnosti rotunda, která byla půdorysem o něco větší než dvě zbylé a dochované kaple. Jednou je **kaple svatého Michaela Archanděla** z roku **1693**, druhou je **kaple Nejsvětější Trojice** z **poloviny osmnáctého století**. Duchovní správou ke všem kaplím i ke kostelu svatého Matěje tehdy vykonával někdo z Pražského hradu, protože hrad byl místnímu kostelu nejblíže. Byl jím zpravidla **kaplan Svatovítské kapituly**. Proto se události, které se zde slavily, odehrávaly většinou až den dva poté, co se normálně slavily. Jsou doloženy různé dny, kdy se tak dělo. Byly to většinou pondělky nebo úterky po daném svátku. Doloženy jsou například „**pondělí svatodušní**“, „**úterý svatodušní**“ nebo „**úterý velikonoční**“. Nový kostel měl faráře a faráře má dosud.

Ještě závěrem k písním ke svaté Ludmile, které zazněly na začátku dnešního koncertu. Zdejší kostel je propojen i s kostelem svatého Jiří. Křtitelnice z roku 1771 už tady není. **Je zde ale křtitelnice z poloviny devatenáctého století.** Křtitelnice symbolizuje a potvrzuje, že se jedná o kostel farní. **Ta zdejší pochází z baziliky sv. Jiří na Pražském sHradě.**

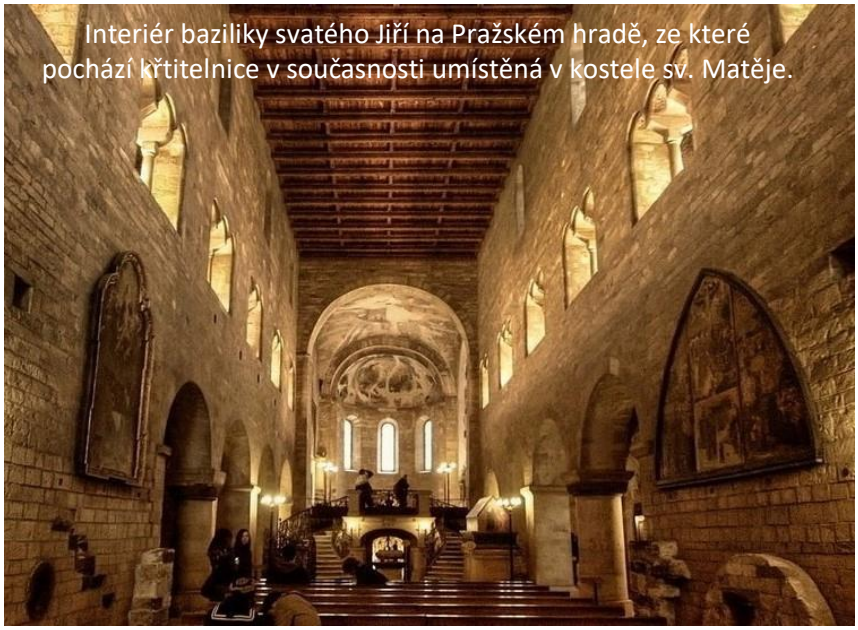

Interiér baziliky svatého Jiří na Pražském hradě, ze které pochází křtitelnice v současnosti umístěná v kostele sv. Matěje.

Roku **1787** císař **Josef II.** (1741–1719) nařídil „slavit v celé monarchii jednotné posvícení o třetí říjnové neděli v trvání dvou dnů.“ Jeho (tedy „josefínské“) nařízení nebylo plně respektováno. Mnohé obce se vrátily k dřívějšímu posvícení nebo slavily dvě posvícení, z nichž jedno bylo považováno za hlavní. Lidé slavili císařské posvícení a pouť ve starém termínu.

Projekt finančně podpořila MČ Praha 6
Text ilustracemi doplnil: ***Jiří Altior***
ChamberOfTea.com